

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 05 | pp. 26-31 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА РАҚОБАТБАРДОШЛИКНИ БОШҚАРИШ СТРАТЕГИЯСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Абдурахманова Шохида Равшановна,
Фарғона политехника институти, таянч докторанти,
Закирова Зулайхо Равшановна,
Фарғона политехника институти
“Менежмент” кафедраси ассистенти

Аннотация. Мазкур мақолада муаллифларнинг “саноат корхонасининг рақобатбардошлигини бошқариш” масалалари талқини, корхонанинг рақобатбардошлигини стратегик бошқаришнинг асосий моделини яратиш масалалари тадқиқ қилинган. Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини таъминлаш стратегиясини шакллантириш жараёни баён қилиб берилган.

Калит сўзлар: саноат корхонаси, рақобатбардошликнинг стратегик бошқариш, корхона маҳсулот (иш, хизмат)ларининг рақобатбардошлигини таъминлаш стратегияси, рақобат стратегиялари, рақобатбардошликни стратегик таҳлил қилиш.

ОСОБЕННОСТИ СТРАТЕГИИ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. В данной статье исследована авторская трактовка вопросов «управления конкурентоспособностью промышленного предприятия» и вопросы создания базовой модели стратегического управления конкурентоспособностью предприятия. Описан процесс формирования стратегии обеспечения конкурентоспособности промышленного предприятия.

Ключевые слова: промышленное предприятие, стратегическое управление конкурентоспособностью, стратегия обеспечения конкурентоспособности продукции (работ, услуг) предприятия, конкурентные стратегии, стратегический анализ конкурентоспособности.

FEATURES OF THE COMPETITIVENESS MANAGEMENT STRATEGY IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract. In this article, the authors' interpretation of the issues of "managing the competitiveness of an industrial enterprise" and the issues of creating a basic model of strategic management of the enterprise's competitiveness are studied. The process of forming a strategy for ensuring the competitiveness of an industrial enterprise is described.

Keywords: industrial enterprise, strategic management of competitiveness, strategy of ensuring competitiveness of enterprise products (work, services), competitive strategies, strategic analysis of competitiveness.

Кириш қисми.

Саноат корхоналарининг рақобатбардошлигининг энг муҳим хусусиятларидан бири саналади. Унда саноат корхонаси рақобатбардошлик даражасини ривожлантириш соҳасида асосий имкониятларни очиш мумкин бўлади. Шу билан бирга, саноат корхонасининг узоқ муддатли рақобатдош устунликларини ривожлантиришга, бозорларда кучли рақобатбардош мавқени таъминлашга қаратилган рақобатбардошликни стратегик бошқариш масалалари нафақат ҳозирги, балки келгуси тараққиёт дастурини аниқлашда алоҳида аҳамиятга эга бўлади. Шу нуқтаи назардан ушбу тадқиқотда саноат корхоналарида рақобатбардошликни бошқариш стратегиясининг ўзига хос хусусиятлари ёритишга ҳаракат қилинган.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили.

Корхонанинг алоҳида мулкӣ ҳолати бўйича саноат корхонасининг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш корхонада ушбу бошқарув жараёнини амалга оширишга умумий ёндашувларга асосланиши керак. Аксарият тадқиқотчилар, хусусан М.Мескон, М.Алберт ва Ф.Хедоури тадқиқотларида корхонанинг стратегик бошқариш босқичларини аниқлашда у ёки бу даражада томонидан таклиф қилинган стратегик режалаштириш жараёнига таяниб, корхонанинг вазифаси, корхона мақсадлари, ташқи муҳитни баҳолаш ва таҳлил қилиш, корхонанинг кучли ва заиф томонларини бошқарув сўрови асосида аниқлаш, стратегик тараққиётини таҳлил қилиш, мос стратегияни танлаш ва ушбу стратегияни тизимли амалга ошириш ҳамда баҳолаш муҳим аҳамият касб этади [1].

Т.В. Кожемяко тадқиқотларида саноат корхоналари фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари билан боғлиқ ҳолда стратегик бошқарувнинг саккизта кетма-кет босқичини кўрсатиб берган [2]:

1. Корхонанинг ҳолатини ва ташқи муҳитнинг таъсирини дастлабки баҳолаш, корхонанинг асосий йўналишларини ва стратегияни ишлаб чиқиш муддатини аниқлаш.
2. Корхонанинг ташқи муҳитини чуқур ўрганиш ва истеъмол бозорини аниқлаш.
3. Саноат корхонасининг кучли ва заиф томонларини баҳолаш.
4. Саноат корхонасини ривожлантиришнинг аниқловчи стратегик моделини унинг ҳаёт айланиш босқичини ва ушбу модел доирасидаги стратегия вариантларини ҳисобга олган ҳолда танлаш.
5. Ўз стратегиянгишни танлаш ва ишлаб чиқиш ва стратегик мақсадлар тизимини шакллантириш.
6. Корхонани бошқариш стратегиясининг мақсадли кўрсаткичларини уни амалга ошириш даврлари бўйича аниқлаштириш, стратегик режани ишлаб чиқиш.
7. Корхонани бошқариш сиёсатини шакллантириш.
8. Стратегияни амалга ошириш ва самарадорлик натижаларини баҳолаш.

И.Тошпулатов тадқиқотларида енгил саноат корхоналари рақобат устунлигини таъминлаш омиллари, рақобатбардошликни бошқариш тизими, бошқариш жараёни бўйича маълумотлар берилган. Шунингдек, енгил саноат корхоналари рақобатбардошлигини бошқариш тизимини ишлаб чиқиш бўйича таклифлар ва хулосалар ишлаб чиқилган [3].

Урозов М.М.тадқиқотларида бозор муносабатлари шароитида инновация фаолиятнинг асосий масалалари, унинг иқтисодий ривожланишига таъсири, иқтисодий рақобатбардошлигини оширишда самарали фойдаланиш шунингдек, илмий-техника тараққиётини ривожлантириш масалалари ёритилган. Миллий ва иқтисодий хусусиятлари билан долзарб ва қатор аниқ мақсадларга эга бўлган саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш даражаси ва сифатини миллий концепциясини шакллантириш зарурияти лозимлигига эътибор қаратилган [4].

Исаева Н.Ш.тадқиқотларида саноат корхоналарининг барқарор ривожланиш стратегияси алгоритминини такомиллаштириш йўллари аниқлаб берилган [5].

Таҳлил ва натижалар.

Бугунги кундаги замонавий иқтисодий адабиётларда “корхонанинг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш” тоифасини аниқлашнинг ягона ёндашуви ишлаб чиқилмаганлиги сабабли, биз ушбу иқтисодий тоифанинг таърифига аниқлик киришга ҳаракат қилдик.

“Корхона рақобатбардошлигини бошқариш”, “корхонани стратегик бошқариш”, “корхона рақобатбардошлигини стратегик бошқариш” каби иқтисодий тоифаларнинг таърифларини яратишнинг асосий ёндашувларини назарий кўриб чиқиш муаллифнинг “корхонанинг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш” тоифасига таърифини шакллантиришга имкон беради. Корхона рақобатбардошлигини стратегик бошқариш - бу ташқи муҳитдаги ўзгаришларга жавоб берадиган, саноат корхонасининг рақобатбардошлигини таъминлаш стратегиясини ишлаб чиқиш, уларни амалга ошириш билан боғлиқ бўлган ўз вазифалари ва мақсадларига эришишга қаратилган мослашувчан бошқарув жараёни саналиб, корхонанинг узоқ муддатли рақобатдош устунликларини ривожлантириш орқали корхонани ривожлантириш жараёни тушунилади.

Мазкур таърифда саноат корхонанинг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш корхонанинг рақобатбардошлигини таъминлаш стратегиясини шакллантириш ва амалга ошириш жараёни нуқтаи назардан кўриб чиқилди. Ушбу жараённинг мақсадли йўналиши корхонанинг миссиясини бажариш ва унинг узоқ муддатли мақсадларига эришиш билан боғлиқ, чунки биз стратегик менежмент ҳақида таъкидлаб ўтамиз. Шу билан бирга стратегик рақобатбардошликни бошқаришнинг асосий мақсади – саноат корхонасининг узоқ муддатли рақобатбардош устунликларини энг барқарор сифатида ривожлантириш, рақобатда ишончли ҳимоясини таъминлаш эканлигини сифатида ҳисобга олинади. Шундай қилиб, саноат корхонасининг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш нафақат рақобатбардошликни таъминлаш стратегиясини амалга ошириш бўйича узоқ муддатли режалар тўплами, балки стратегик тараққиётини мослашувчанликни таъминлайдиган аниқ вақт ичида бошқариш тушунилади, деган позицияни ўзида акс эттиради.

Дастлабки назарий таҳлил давомида аниқланган саноат корхонаси даражасида стратегик менежмент жараёнини, шу жумладан корхонанинг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш, саноат корхоналари фаолиятининг ўзига хос хусусиятларига таянган ҳолда тузилмавий ёндашувларга асосланиб, биз корхона рақобатбардошлигини стратегик бошқаришнинг концептуал модели беш босқични ўз ичига олади:

1-босқич. Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини стратегик таҳлил қилиш.

2-босқич. Саноат корхонасининг асосий миссиясини аниқлаш ва рақобатбардошлигини ривожлантириш бўйича узоқ муддатли мақсадларни аниқлаш.

3-босқич. Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини таъминлаш стратегиясини ишлаб чиқиш.

4-босқич. Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини ривожлантиришнинг стратегик режасини ишлаб чиқиш.

5-босқич. Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини таъминлаш стратегиясини амалга ошириш ва стратегик назоратни ташкил қилиш.

Стратегик таҳлил давомида, шунингдек, қуйидаги омиллар гуруҳлари доирасида саноат корхонасининг рақобатбардошлиги омилларини таҳлил қилиш зарур бўлади:

1. Ташқи омиллар – макроиқтисодий омиллар, саноатнинг рақобат муҳити омиллари, ҳудудий инфратузилма омиллари ва ҳ.к.

2. Ички омиллар – корхонанинг маҳсулот (иш, хизмат)ларини сотиш бўйича хизматлар кўрсатиш билан боғлиқ савдо хизматлари рақобатбардошлиги омиллари, саноат корхонасининг маркетинг фаолияти билан, шунингдек, рақобатбардошлик омиллари билан боғлиқ. корхонанинг ўзи фаолияти: ташкилотнинг самарадорлиги, корхонанинг бозоридаги ўрни, ташкилий ва бошқарув омиллари, техник ва технологик омиллари ҳисоблана олинishi керак.

Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини шакллантиришнинг ҳал қилувчи вақти маҳсулот (иш, хизмат)ларини юқори даражадаги рақобатбардошлигини таъминлаш саналади. Шу муносабат билан, корхонанинг рақобатбардошлигини стратегик бошқаришнинг ушбу босқичи доирасида таъминлаш стратегияси ишлаб чиқиш зарур бўлади:

1) сотилган маҳсулот (иш, хизмат)ларини сифати соҳасидаги стратегик қарорларни ўз ичига олган товарларни сотиш бўйича хизматлар стратегиясини ишлаб чиқиш, товарлар ассортиментини шакллантириш;

2) харидорларга маҳсулот (иш, хизмат)лар бўйича савдо хизматларини кўрсатиш стратегиясини, шу жумладан маҳсулотлар истеъмолчиларининг қулайлигини таъминлаш соҳасидаги стратегик қарорлар мажмуасини ишлаб чиқиш;

3) корпоратив хизматлар мажмуасини шакллантириш, уларни қадоқлаш ва истеъмолчилар учун юқори даражада фойдаланиш шартларини таъминлаш бўйича стратегик қарорларни ўз ичига олган маҳсулот (иш, хизмат)ларини стратегиясини ишлаб чиқиш;

4) корхонанинг маркетинг фаолияти стратегиясини ишлаб чиқиш, шу жумладан саноат корхонада маҳсулот (иш, хизмат)ларини инвентаризацияни бошқаришни такомиллаштириш нуқтаи назаридан стратегик қарорлар мажмуини ишлаб чиқиши зарур бўлади.

Рақобатбардош стратегияларни ва маҳсулот (иш, хизмат)ларини рақобатбардошлигини таъминлаш стратегиясини ишлаб чиқиш натижаларига кўра корхонанинг ҳар бир функционал соҳаси доирасида стратегик қарорлар тўплами шакллантириш, яъни маркетинг, логистика, молиявий стратегиялар, шунингдек, корхона ходимларини бошқариш стратегиясини ўз ичига олган функционал стратегияларни ишлаб чиқишни назарда тутди.

Саноат корхонасининг рақобатбардошлигини шакллантириш бўйича стратегик режани амалга ошириш дастурининг бажарилиши стратегик назорат жараёнида текширилади, унинг асосий вазифаси корхонанинг рақобатбардошлигини таъминлаш бўйича амалга оширилаётган стратегиянинг мувофиқлик даражасини баҳолашдан иборат. Саноат корхонасининг ташқи ва ички муҳитининг замонавий воқеликларига мослаштириш, ушбу стратегиянинг ўзини тузатиш ва уни амалга ошириш бўйича чора-тадбирларни қайта режалаштириш зарур бўлади.

Хулоса ва таклифлар.

Бугунги кунда саноат корхоналарининг рақобатбардошлигининг энг муҳим хусусиятларидан бири саналади. Шу асосида саноат корхонаси рақобатбардошлик даражасини ривожлантириш соҳасида асосий имкониятларни аниқлаш зарур бўлади. Саноат корхоналарининг рақобатбардошлигини стратегик бошқариш жараёнини тақдим этилган концептуал моделга мувофиқ амалга ошириш муаммони ҳал қилишда комплексликни таъминлаб, ушбу корхонанинг рақобатбардошлигини шакллантириш, қабул қилинган стратегик қарорларнинг асослилик ва изчиллик даражасини амалга оширишни назарда тутди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Альберт, М., Мескон, М., & Хедоури, Ф. (2015). Основы менеджмента. Litres.
2. Кожемяко, Т. В. (2004). Стратегический менеджмент в малых торговых предпринимательских структурах (на примере Ставропольского края) (Doctoral dissertation, автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук: 08.00. 05/ТВ Кожемяко.–Ставрополь: Ставропольский ГАУ, 2004.–160 с).
3. Тошпулатов, И. А. (2019). Енгил саноат корхоналари рақобатбардошлигини бошқариш тизимини такомиллаштириш. " Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журнали, (2).
4. Уразов, М. М. (2021). САНОАТ КОРХОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИДА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИК ЗАРУРАТИ. Экономика и социум, (12-2 (91)), 644-650.

5. Саманов, А. А. Саноат корхоналарида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг иқтисодий механизми ва зарурлиги. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*” ilmiy-elektron jurnali.
6. Qudbiyev, N. T. (2023). KORXONALARNING INNOVATSION STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH XUSUSIYATLARI: KORXONALARNING INNOVATSION STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH XUSUSIYATLARI.
7. Abduraxmanova, S. R. (2023). О ‘ZBEKISTONDA ТО ‘QIMACHILIK SANOATI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 3(3), 31-39.
8. Курбонова, Ш. (2024). ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ ВА ДИВЕРСИФИКАЦИЯЛАШ ШАРОИТИДА ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛНИНГ ТУТГАН ҲИЛИ. *Iqtisodiyot va ta’lim*, 25(2), 397-402.
9. Ibragimovna, K. K. (2024). The Role of Current Asset Management in the Success of an Enterprise. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 3(1), 38-43.
10. Nabiyevich, I. I. (2023). Problems of Accounting in Small Business and Private Entrepreneurship Entities in Accordance with the International Financial Reporting Standards (IFRS).
11. Rakhmatillayevna, K. G. (2024). ENHANCING GLOBAL INVESTMENT ALLURE IN CONSTRUCTION: STRATEGIES FOR SUCCESS. *Conferencea*, 53-56.
12. Anatolevna, S. G. (2024). KORXONALARIDA XUSUSIY KAPITALINI SHAKLLANTIRISH VA UNDAN FOYDALANISHNI MASALALARI. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(04), 422-429.
13. Mamajonova, G. (2022). The Mechanism of Integration of Cluster Members into the Innovative Environment for the Implementation of Innovative Projects. *Miasto Przyszłości*, 28, 455-458.
14. Ablazov, N. (2023). THE ACCOUNTS OF RECEIVABLE AND PAYABLE IN CONSTRUCTION ORGANIZATIONS. *Conferencea*, 25-27.
15. Abduraxmanova, S. R. (2021). Issues of application of competitive strategies in textile enterprises. *World Economics & Finance Bulletin (WEFB)*, 5.
16. Abduraxmanova, S. R. (2023). О ‘ZBEKISTONDA ТО ‘QIMACHILIK SANOATI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 3(3), 31-39.
17. Abdurakhmanova, S. (2024, May). INNOVATIONS IN COMPETITIVENESS MANAGEMENT: MEDICAL INSTITUTIONS PERSPECTIVE. In *E Conference Zone* (pp. 24-29).

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

